

historická revue

cena | 3,50 €

pre predplatiteľov

cena 2,80 €

ročník XXVI

9 | 2015

Rok 1915

SMRŤ v zákopoch

Potopenie LUSITANIE
Fiasko pri GALLIPOLI
TALIANSKA zrada
Keď vo vojne ZABÍJAL PLYN

Vážení čitatelia,

od prvej svetovej kataklizmy v dejinách medzinárodných vzťahov uplynulo 101 rokov a redakcia Historického revue sa rozhodla senzoricky zmapovať významné udalosti aj druhého roku vojny – roku 1915. Veľká vojna, ako sa jej v tomto období hovorilo, sa začala ako vojenská hra európskych monarchov, ale po počiatkovej eufórii, nesúcej sa v duchu nacionalizmu, nastúpila krutá realita zmeny pohyblivej vojny na vojnu pozícnú, ktorá v tejto podobe trvala štyri roky. Týkalo sa to hlavne západného frontu na území Belgicka a Francúzska, na ktorom boli prvýkrát použité chemické zbrane v Ypres, bojové tanky pri Cambrai a vznikol nový fenomén v dejinách vojny – letecká a ponorková vojna. Vrchné velenie západného frontu sa snažilo o koordináciu vojenských akcií s haličským frontom, kde bolo sústredených päť ruských armád, a s východným frontom, kde sa najkrvavejšie stretli uskutočnili v Karpatoch, ktoré sú dodnes posiate vojenskými cintorínmi z tohto obdobia. V roku 1915 vyšlo na povrch aj diplomatické zákulisie „vyčkávacej taktiky“ Talianska, ktoré 23. mája 1915 vyhlásilo vojnu Rakúsko-Uhorsku. Argumentovalo faktom, že vojna proti Srbsku bola vyhlásená zo strany Rakúsko-Uhorska, takže sa na ňu nevzťahovala zmluva o Trojspolku, a až do vyhlásenia vojny takticky vyjednávalo s obidvoma stranami, aby získalo čo najviac. Ústredné mocnosti, ktoré sa nemohli spoľahnúť na tohto svojho tretieho partnera, našli podporu u porazených štátov obidvoch balkánskych vojen – Bulharska a Turecka.

Keď bol Winston Churchill vymenovaný za prvého lorda admirality, stačila jedna osudová chyba v roku 1915 a jeho sľubná kariéra bola zničená. Pripravoval silný a nečakaný úder do tyla nepriateľa, ktorého cieľom bolo vyradiť Turecko a otvoriť zásobovaciu cestu k ruským prístavam. Churchill veril, že najlepším variantom bude útok na Dardanely a na Istanbul. Obrovská porážka britskej armády pri Gallipoli stála Churchilla postavenie a stratil aj politickú reputáciu.

Už v roku 1915 sa 1. svetová vojna podstatne odlišovala od všetkých predošlých stretnutí štátov. Rozhodujúcim faktorom sily vojenských partnerov nebolo len množstvo a výzbroj armád, v rozhodujúcej miere aj mohutnosť hospodárskeho zázemia, morálno-politická kvalita a schopnosť uplatniť novú techniku vo výzbroji a vo výrobe. Takisto prvýkrát v dejinách vojny prebiehali vojenské operácie na stokilometrových frontoch s masovým použitím strojovej a bojovej techniky. Bojujúce štáty museli zmobilizovať celé hospodárstvo, aby zaistili zásobovanie miliónových armád. Štátne orgány vo veľkej miere zasahovali do charakteru hospodárstva a sociálnych zmien, ktoré boli spojené so zázemím a zapojením žien do výroby. Prvá svetová vojna tak definitívne uzavrela obdobie 19. storočia, plného zmien, ktoré začala Veľká francúzska revolúcia v roku 1789.

MÁRIA HOLUBOVÁ

inzercia

Priaznivci svetovej a slovenskej archeológie, pozor!

Práve vyšla publikácia

Archaeology on Three Continents 2006 – 2011

Celofarebná kniha (206 strán) mapuje 5 rokov výskumov SAHI, o. z. na troch kontinentoch:

ÁZIA – Tell Fecheriye, Sýria, Mezopotámia

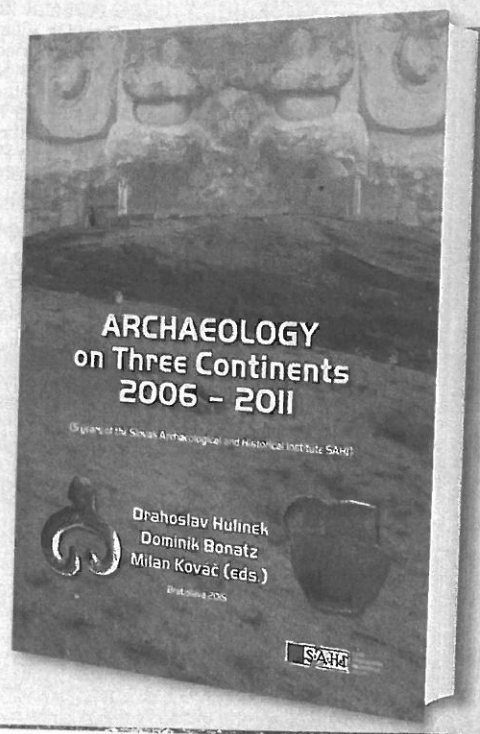
AMERIKA – Uaxactún, Guatemala, Mayovia

EURÓPA – Budmerice, Slovensko, doba bronzová

Publikácia vyšla v anglickom jazyku.

Cena je 30 €

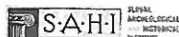
Môžete si ju objednať aj vy u nášho distribútora – spoločnosti **L.K. Permanent, s. r. o.**,
tel. č.: 02/49111203, mail: herslova@lkpermanent.sk.

historická revue

Vedecko-populárny mesačník o dejinách
september 2015

Vydáva

Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI,
občianske združenie, www.sahi.sk
Vychádza s podporou Ministerstva školstva SR
a JUDr. Zoroslava Kollára

Výbor SAHI,
občianske združenie

Mgr. Drahoslav Hulínek, PhD.
JUDr. Zoroslav Kollár
Mgr. Peter Valent

Adresa redakcie

Vajnorská 8/A, 831 04 Bratislava
e-mail: historickarevue@sahi.sk
www.historickarevue.com
tel.: 02/55 56 76 39
IČO: 30 864 046

Šéfredaktor

Mgr. Drahoslav Hulínek, PhD.

Manažér redakcie

Mgr. Peter Valent

Finančný manažér

Ing. Bohuš Kaliarik

Zodpovední redaktori

Mgr. Jaroslav Valent
Mgr. Eva Hulínková-Ťuchová

Vedeckí garanti

prof. PhDr. Milan Kováč, PhD.
prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc.

Jazykový
a odborný redaktor

Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.

Scan a grafická úprava

Alena Srebalová
Marcel Križan

Fotoreportér

Ladislav Horský

Mapy

©doc. RNDr. Daniel Gurňák, Phd.

Redaktori

Mgr. Martin Poláček
Miroslav Vaculík
Mgr. Daniel Kendrala
Mgr. Ivan Zich

Asistentka redakcie
a pre inzerciu

Mgr. Veronika Wilflingová
+421 911 066 016
e-mail: administrativa@sahi.sk

Asistent redakcie
a jazykový redaktor

Mgr. Roman Beňo

Odborní spolupracovníci

doc. Miroslav Bárta, PhD.
doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc.
PhDr. Pavel Dvořák
PhDr. Štefan Holčík, CSc.
JUDr. Zoroslav Kollár
doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD.
Mgr. Patrik Kunec, PhD.
prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc.
prof. Susumu Nagayo
doc. PhDr. Peter Pavúk, PhD.
doc. PaedDr. Martin Pekár, PhD.
PhDr. Veronika Plachá
PhDr. Peter Száraz, CSc.
doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Tlač, lito

Tlačiareň Slovenská Grafia a. s.

Registrácia

Index: 254/08
ISSN 1335-6550

Časopis do priameho predaja rozširuje MEDIAPRINT-KAPA a vydavateľ.

Predplatné v SR vybavuje: L.K. PERMANENT, spol. s r.o., P.O. Box 4, 834 14 Bratislava 34. Objednávky a reklamácie:
Heršlová Dana, tel. 02/49 111 203, email: heršlova@lkpermanent.sk.

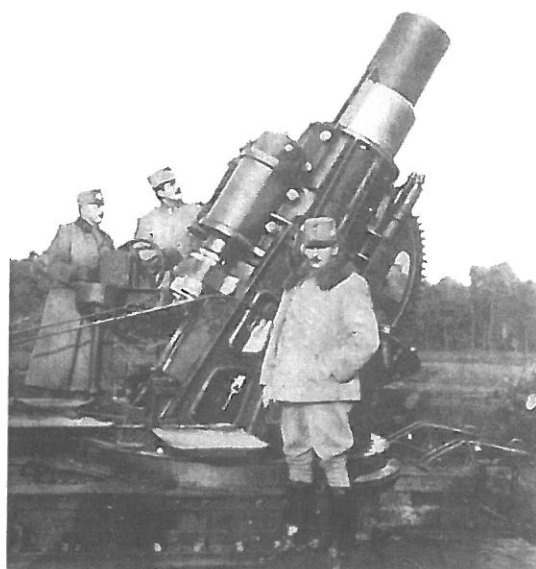
Predplatné v Českej republike prijíma: A.L.L. PRODUCTION, s.r.o., P.O. Box 732, III 21 Praha I, tel.: +420840306090,
email: predplatne@predplatne.cz, www.predplatne.cz

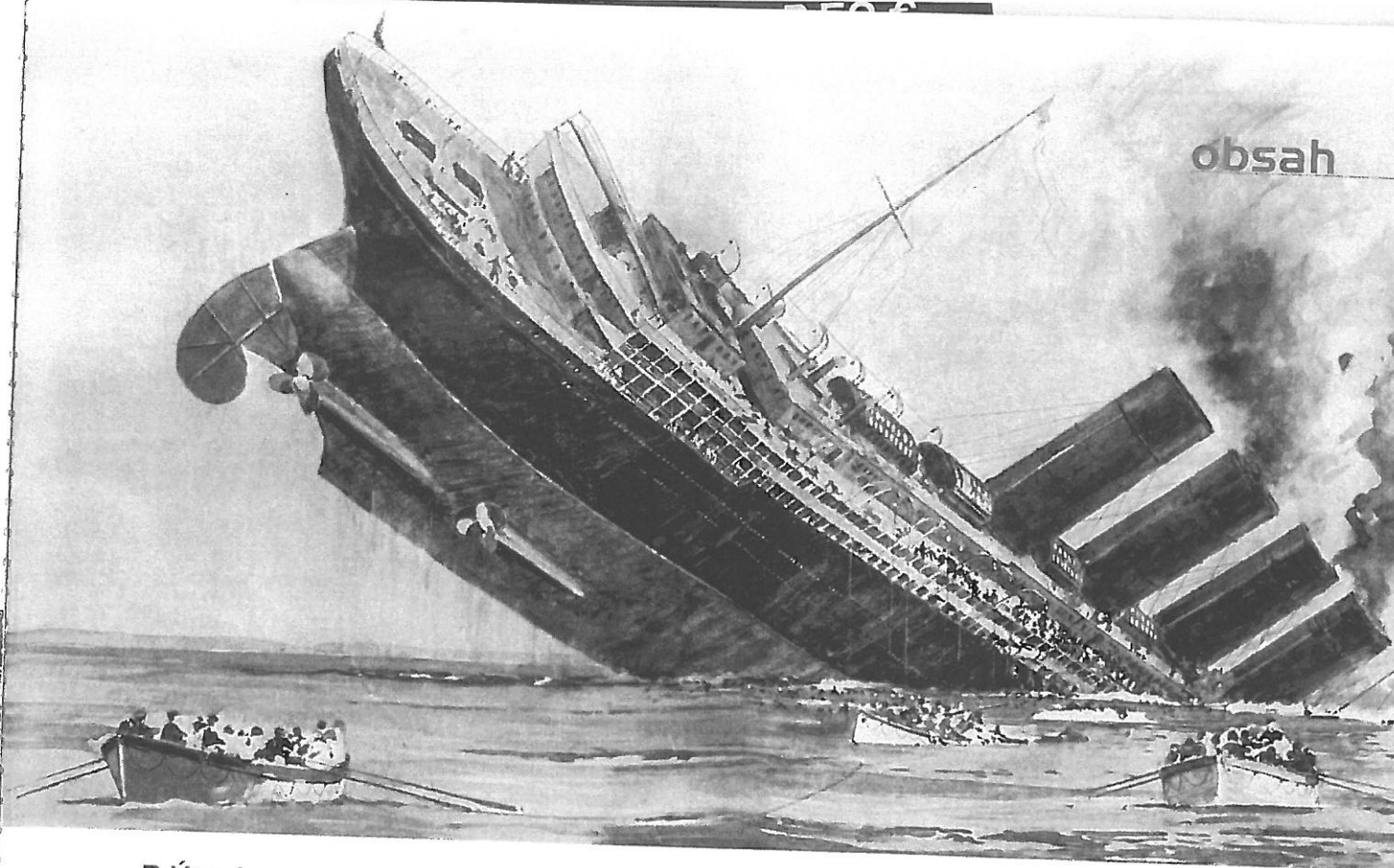
Cena predplatného v SR: ročné 33,60 €, polročné 16,80 €, v ČR: ročné 1044 Kč, polročné 522 Kč

Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Copyright © - Historická revue. Všetky práva vyhradené. Podávanie tlačovín
povolené Riaditeľstvom pošt v Bratislave č. 27/96 RP zo dňa 18. 10. 1996. Na všetky príspevky sa vzťahuje autorské
právo. Za obsah textov, reklám a obrázkov zodpovedajú autori. Redakcia sa nemusí stotožňovať s ich názormi. Vydavateľ
si vyhradzuje právo na skrátenie a formálnu úpravu textu, ako aj na ich jazykovú úpravu. Vydavateľ si tiež vyhradzuje
právo na umiestnenie inzercií a reklamných článkov, pokiaľ nebolo dohodnuté ich umiestnenie so zadávateľom. Za obsah
a pravdivosť inzerátov a reklamných bannerov zodpovedajú zadávatelia kampaní. Rukopis zadaný do tlače 28. 8. 2015.

Predná obálka

Nemeckí vojaci v zákope pred jedným z ďalších útokov na západnom fronte
v roku 1915. Zdroj: Polska Agentura Prasowa.

3 Úvod**téma: rok 1915: smrť v zákopoch veľkej vojny****6 Veľká vojna vo veľkej rodine****Európske dynastie na začiatku I. svetovej vojny**

Mária Holubová

12 Plynová vojna**2. bitka o Ypres a nasadenie chemických zbraní**

Jana Zaťková

16 Smrť z hĺbín**Nemecké U-booty a potopenie Lusitanie**

Jakub Drábik

21 Fiasko na Gallipoli**Britský pokus preniknúť do Čierneho mora**

Marek Meško

28 Záchrana na ostrove Korfu**Zapojenie Bulharska do vojny a dobytie Srbska**

Jana Zaťková

32 Ohnivý uragán skazy**Bitka pri Gorliciach v spomienkach vojakov**

Marián Šimkulič

36 „Za života pohádaní, smrťou zmierení“**Haličské cintoríny Dušana Jurkoviča**

Marián Šimkulič

38 S čiernym krížom na krídlach**C. a k. letectvo v rokoch 1914 – 1916**

Juraj Červenka

44 „Kým opadne listie zo stromov“**Prvý rok veľkej vojny v zázemí**

Gabriela Dudeková

52 Sočský lev**Generál Svetozar Borojević von Bojna**

Marianna Oravcová

59 „Sacro egoismo“**Vstup Talianska do vojny a vznik sočského frontu**

Marianna Oravcová

66 Chronológia – rok 1915

Jaroslav Valent

z dejín umenia**68 Bratislavský palác ukrýva
vzácné interiéry****Francúzska grafika zo začiatku****18. storočia v grafických kabinetoch****v Mirbachovom paláci**

Martina Vyskupová

z dejín novoveku**72 Viedeň 1683****Bitka, ktorá rozhodla o osude Európy**

Helena Markusková

77 Historický kalendár**78 Kaleidoskop****80 O našich autoroch, Kvízy**

VEĽKÁ VOJNA VO VEĽKEJ RODINE

Európske dynastie na začiatku I. svetovej vojny

autor | **MÁRIA HOLUBOVÁ**

V minulosti bola vojna legitímnym prostriedkom politiky dynastií v Európe. Každá veľmoc vždy počítala s možnosťou vojny, a keď sa naskytla priaznivá príležitosť, nebolo nemorálne či dokonca nezákonné túto možnosť využiť.

V Európe na prelome 19. a 20. storočia vládla predvojnová nálada a počítalo sa s vojenským stretnutím, ktoré všetci zúčastnení panovníci považovali za pravdepodobné. Snažili sa o to, aby sa pre nich vojna začala s najvýhodnejšími podmienkami a s najlepšimi predpokladmi na víťazstvo.

V medzinárodných vzťahoch a diplomacii dochádzalo k významným zmenám v orientácii zahraničnej politiky, ktorú ovplyvnilo vzájomné prepojenie európskych dynastií na základe dynastického prvku a sobášnej politiky. Konflikt 1. svetovej vojny sa začal ako konflikt v rodine. Vojnu medzi sebou viedli potomkovia kráľovnej Viktórie a ich vzťahy, založené na vzájomnej rivalite, osobných antipatiách, sprevádzané závišťou a žiarlivosťou, ako to už v každej veľkej rodine býva, spôsobili zánik starého sveta a možnosť dynastií a panovníkov ovplyvňovať politické dianie.

KATOLÍCI A TÍ OSTATNÍ

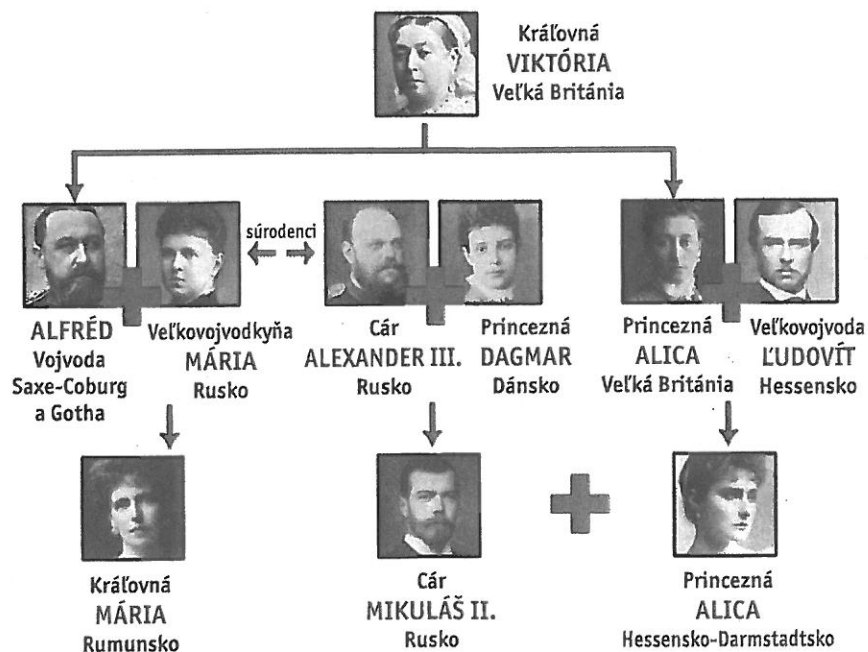
Vojna otriasla celým dovtedy platným politickým poriadkom v Európe, ktorý bol založený na storočia trvajúcej sobášnej politike. Jej dôsledkom bolo, že takmer všetci európski panovníci boli blízki príbuzní. Týkalo sa to panovníckych rodov vo Veľkej Británii, Nemecku, Rusku, Grécku, Nórsku, Švédsku, Dánsku, Španielsku, Juhoslávii, Rumunsku a Bulharsku.

V tomto období v dynastickom prvku zohrávalo svoju dôležitú funkciu náboženstvo, ktoré presne určovalo líniu sobášnej politiky a tým aj orientáciu medzinárodných vzťahov a diplomacie. Dynastie ako Romanovci, Hohenzollernovci

a Windsorovci boli pravo-slávni, luteráni a anglikáni, a preto prípadná konverzia a sobáše medzi nimi boli možné. Naopak, striktná legitimita a katolicizmus u Habsburgovcov spôsobil, že manželstvo pripadalo do úvahy len s príslušníkmi katolíckych rodov a bolo obmedzené na panovnícke domy južného Nemecka, Španielska, Portugalska a novú možnosť im poskytovali Belgicko a Taliansko. Je zaujímavé sledovať tento diplomatický a dy-

nastický pletenec príbuzenských vzťahov, ktorý vyvrcholil počas 63-ročnej vlády kráľovnej Viktórie. Známa viktoriánska éra sa skončila jej smrťou v roku 1901, ale sformovala predpoklady svetového výbuchu v roku 1914.

STOJACI: NEMECKÝ CISÁR WILHELM II. (1859 – 1941)
SEDIACI: RAKÚSKO-UHORSKÝ CISÁR FRANTIŠEK JOZEF I. (1830 – 1916)

▲ POKRVNÁ LÍNIA POTOMKOV BRITSKEJ KRÁLOVNEJ VIKTÓRIE (1819 – 1901)

RAKÚSKO-UHORSKÝ
NASLEDNÍK TRONU
FRANTIŠEK FERDINAND
D'ESTE (1863 - 1914)
S RODINOU

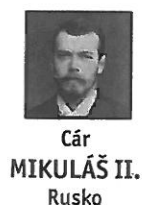
STARÝ MONARCHA A MILOVNÍK ZAŠLÝCH ČIAS

Keď dňa 28. júla 1914, na sklonku svojho života, cisár František Jozef I. začal rozohrávať malú diplomatickú partiu, bol presvedčený, že do mesiaca ju ukončí. Možno si myslel, že uzavrie svoju vládu aspoň jedným úspešným krokom v pozícii veľmoci na medzinárodnom poli, lebo jeho zahraničná politika bola poznačená samými neúspechmi. Vojnu so Srbskom si predstavoval veľmi jednoducho a v tejto predstave ho udržiaval aj jeho jediný spojenec – nemecký cisár Wilhelm (Viliam) II. Politická naivita a nepreziarovosť Františka Jozefa I. sa dali ospravedlniť dĺžkou jeho vládnutia, ktorej v minulosti mohli konkurovať len francúzsky kráľ Ľudovít XIV. a anglická kráľovná Viktória. Jeho život a myslenie sa zastavili v 19. storočí. Novú dobu a zmeny nedokázal, alebo možno nechcel pochopiť, čo sa prejavilo aj v častých názorových konfliktoch s jeho manželkou cisárovnou Alžbetou, synom Rudolfom a následníkom trónu Františkom Ferdinandom. Bolo tragické, že všetci traja oponenti jeho skostnatenej a konzervatívnej politiky, ktorá tak veľmi uškodila monarchii a priviedla ju k jej zániku, už v patovej situácii, v prvom roku vojny, nemohli byť pri ňom. Na druhej strane, „svojou dlhou vládou poskytoval určitú istotu a silu ná-

Kráľ
KRISTIÁN IX.
Dánsko

Kráľovná
LUJZA
Dánsko

← prví bratranci →

▲ POKRVNÁ LÍNIA DÁNSKEHO KRÁĽA KRISTIÁNA (1818 - 1906)
A JEJ MANŽELKY KRÁĽOVNEJ LUJZY

Kráľovná
VIKTÓRIA
Veľká Británia

Princ
ALBERT
Saxe-Coburg a Gotha

← prví bratranci →

▲ ĎALŠIA POKRVNÁ LÍNIA POTOMKOV BRITSKEJ KRÁĽOVNEJ VIKTÓRIE
A JEJ MANŽELA PRINCA ALBERTA (1819 - 1861)

Veľká vojna vo veľkej rodine

rodom, ktoré sa obávali prevratných revolučných zmien, ktoré mali prísť, čo veľmi emotívne vyjadril a neskôr vo svojom diele napísal rakúsky spisovateľ Stefan Zweig, priaznivec a verný obdivovateľ Habsburgovcov aj po ich páde.

Rakúsky cisár František Jozef I. nemal nemeckého cisára Wilhelma II. vo veľkej obľube, lebo stále nemohol zabudnúť na poníženie, ktorému ho vystavili jeho starý otec Wilhelm I. a nemecký politik Otto von Bismarck. V roku 1866 ho svojou aktívnou a vojensky zameranou zahraničnou politikou pripravili o prvenstvo v nemeckom svete, zbavili ho predsedníctva v Nemeckom spolku vo Frankfurt nad Mohanom a prinútili ho k ponížujúcemu rakúsko-uhorskému dualizmu v roku 1867. Svoj osobný odpor musel prekonať, lebo Nemecko predstavovalo jeho jedinú politickú a vojenskú oporu proti Rusku, s ktorým sa stretávali mocenské záujmy Rakúsko-Uhorska na Balkáne. Spojenectvo s Wilhelmom II. znášal veľmi zle aj preto, lebo na začiatku vojny jeho vinou prišiel aj o svojho tradičného spojenca – Veľkú Britániu. Keď Juraj V. vyhlásil Rakúsko-Uhorsku vojnu, František Jozef I. utrpel šok, z ktorého sa už nikdy nespamätal. Konflikt s ruským cárom Mikulášom II. viac-menej očakával s jemu vlastným pragmatizmom a súhlasil s Wilhelmom II., aby napokon 6. augusta 1914 vyhlásil vojnu cárskemu Rusku. Samozrejme, neodpustil si dramatické gesto, keď si s určitou ľútosťou odopol z uniformy rad sv. Juraja, ktorý mu v roku 1849, na začiatku jeho vlády, udelil ruský cár Mikuláš I., pradedo Mikuláša II., a ktorý

NEMECKÝ CISÁR
WILHELM II.
(1859 – 1941)

s veľkou pýchou nosil. O rakúskom cisárovi Františkovi Jozefovi I. bolo známe, že nadovšetko obľuboval uniformy, vojenské prehliadky, významenia a všetko, čo sa dotýkalo vojenského umenia, aj keď on sám neoplýval vlastnosťami veľkého vojvodu a jeho vláda sa vyznačovala samými vojenskými neúspechmi a postupnou stratou dedičných území.

CISÁR S KOMPLEXOM MENEJCENNOSTI?

Osobnosť nemeckého cisára Wilhelma II. málokto v európskych dynastiách zniesol. Svedčili o tom aj zaujímavé dobové bonmoty. Jeden sa niesol v rovine aforizmu a vzbudzoval zlomyseľný úsmev: „Wilhelm II. musel byť na každom krste novorodencom, na každej svadbe nevestou a na každom pohrebe nebožtíkom.“

Druhý bonmot bol veľmi sofistický a stojí za zamyslenie: „Európski monarchovia vidia veci také, ako sú, a pýtajú sa, prečo? Ale Wilhelm II. sníva o veciach, ktoré nie sú, a pýta sa, prečo nie?“

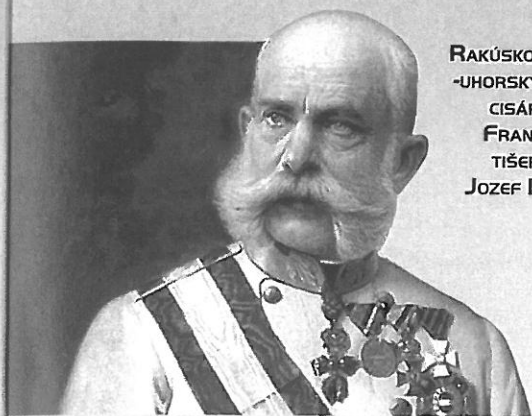
Nemecký cisár Fridrich III. vládol len 99 dní, keď po ňom nastúpil na trón jeho syn Wilhelm II., ktorý sa už od malička musel popasovať s nepriaznivým osudom. Následkom komplikovaného pôrodu bol telesne postihnutý – ochrnula mu ľavá ruka a časom aj ľavá polovica tela. So svojimi rodičmi nikdy nenadviazal hlboký a vrúcny vzťah, bol vychovávaný veľmi prísne a rodičia na neho kladli vysoké nároky. Po celý život trpel komplexom menejcennosti a presne táto jeho charakterová črta mala značný vplyv na nemeckú agresívnu politiku, ktorá prispela k rozpútaniu „veľkej vojny“, ako sa zo začiatku hovorilo 1. svetovej vojne.

Wilhelm II. s veľkou závisťou sledoval diplomatické úspechy a koloniálne bohatstvo Veľkej Británie. K ostrovnému kráľovstvu mal blízky vzťah, lebo jeho babičkou z matkinej strany bola britská kráľovná Viktória, ktorá jediná mala úprimne rada svojho problematického vnučka. Z Nemecka a Veľkej Británie sa nakoniec stali tvrdí politickí rivali. Wilhelm II. totiž podporoval výstavbu masívneho voj-

Zar Nikolaus und Kaiser Wilhelm
während der Flottenmanöver

RUSKÝ CÁR MIKULÁŠ II. (1868 – 1918) (VĽAVO) A NEMECKÝ CISÁR WILHELM II.
POČAS NÁMORNEJ PREHLIADKY

RAKÚSKO-
UHORSKÝ
CISÁR
FRAN-
TIŠEK
JOZEF I.

RODINNÝ PRÍSTAV RUSKÉHO CÁRA

Arogancia Wilhelma II. sa prejavovala predovšetkým v kontakte s ruským cárom Mikulášom II., ktorý bol ženatý s jeho sesternicou Alicou (Alix) Hessensko-Darmstadtskou, tiež vnučkou kráľovnej Viktórie. Manželia mali medzi sebou veľmi pekný vzťah, žili rodinným životom na meštianskej úrovni, čo sa medzi aristokraciou veľmi nenosilo, a na európskych panovníckych dvoroch sa s posmechom hovorilo o tom, že ruský monarcha je „pod papučou“. Tieto zlomyseľnosti šíril hlavne nemecký cisár a robil si z cára a cárovnej nemiestne žarty. Ani tento fakt im však nezabránil v tom, že sa v súkromnej korešpondencii naďalej oslovovali *drahý Willi*, *drahý Miki* a *milá Alix*, dokonca aj po začatí vojnového konfliktu. Možno aj táto skutočnosť spôsobila v Rusku v prvom roku vojny silnú protinemeckú reakciu, ktorá cára, čo mal viac nemeckých predkov ako ruských, a ešte k tomu národom nemilovanú nemeckú manželku, veľmi netešila. Keďže nemusel meniť svoje ruské rodové meno Romanov, aspoň premenoval hlavné mesto z nemeckého Sankt Peterburgu na slovanskú verziu Petrohrad.

„NEMEC“ NA BRITSKOM TRÓNE

Vo vojnovom konflikte, aj keď nie s veľkým nadšením, sa proti sebe postavili dvaja vnuci kráľovnej Viktórie – anglický kráľ Juraj V. a nemecký cisár Wilhelm II. Panovník Veľkej Británie, ktorý bol pria-

nového loďstva, čo s veľkými obavami sledoval jeho bratranec anglický kráľ Juraj V. Cisár sa ale na stretnutiach s Jurajom V. a Mikulášom II. obhajoval slovami: *„Že sa hovorí o nekonečnom zbrojení? To je absurdné, svojvoľné a falošné prehánanie novinárov!“* Vzájomná nevráživosť monarchov vyvrcholila po politickom atentáte na Františka Ferdinanda d'Este. Wilhelm II. veľmi rýchlo presvedčil a prinútil Františka Jozefa I., aby neprijal súhlas srbskej vlády s jednotlivými bodmi ponižujúceho rakúskeho ultimáta a následne vyhlásil vojnu Srbsku, ale neskôr sa sám zľakol svojej odvahy a dôsledkov svojho konania. Jeho nezodpovedný a arogantný prístup k anglickému kráľovi Jurajovi V. a ruskému cárovi Mikulášovi II. ho doviedol k tomu, že neodhadol svojich budúcich protivníkov. Podceňoval ich a mal k nim protektorský vzťah.

Kráľovná VIKTÓRIA a jej deti

Kráľovná Viktória sa nikdy nesnažila zaprieť svoj nemecký pôvod. Bola dcérou vojvodu z Kentu, tretieho syna Juraja III. Hannoverského, a Viktórie Saxe-Coburg. Sobášom s princom Albertom Saxe-Coburg a Gotha sa potvrdila jej priama línia zahraničnej politiky smerom na nemecké štáty a neskôr hlavne na Prusko. Ich prvorođená dcéra Viktória sa vydala za pruského princa a budúceho nemeckého cisára Fridricha III. a bola matkou nemeckého cisára Wilhelma II. Jej mladšia sestra Alice sa sobášom stala hessensko-darmstadtskou vojvodkyňou a bola matkou Alice, ktorá konvertovala na pravoslávnu vieru a ako Alexandra Fiodorovna sa stala manželkou ruského cára Mikuláša II. V tejto politike jej naozaj mohol konkurovať len dánsky kráľ Kristián IX. Jeho dcéra Alexandra sa stala manželkou anglického kráľa Eduarda VII. a matkou anglického kráľa Juraja V. Ďalšia z jeho dcér Dagmar, sestra anglickej kráľovnej Alexandry, prestúpila na pravoslávnu vieru, prijala meno Mária Fiodorovna, vydala sa za ruského cára Alexandra III. a bola matkou ruského cára Mikuláša II.

NEMECKÝ CISÁR WILHELM II. (PRVÝ ZĽAVA) SO SVOJIMI SYNNI V ULICIACH BERLÍNA

BRITSKÁ KRÁLOVNÁ VIKTÓRIA
(1819 – 1901)

Veľká vojna vo veľkej rodine

**BRITSKY KRÁL
JURAJ V.
(1865 – 1936)
NA PORTRÉTE
Z ROKU 1911**

mým potomkom dvoch nemeckých dynastií – hannoverskej a Saxe-Coburg a Gotha, sa musel, podobne ako jeho bratranec Mikuláš II., porátať so silnými protinemeckými náladami: „Proti všetkému, čo znelo nemecky, prepukli ohromné výbuchy hnevu. Ľudia ubližovali nemeckým guvernantom a útočili na nemecké jazvečky na uliciach. Tlač protinemeckú hystériu cieľene podnecovala, čo, samozrejme, situáciu v krajine ešte zhoršovalo. Hnev Britov sa otočil proti samotnému panovníkovi, ktorého pokladali za Nemca.“ Takto vo svojich spomienkach hodnotil situáciu princ Ľudovít Battenberg, pravnuke kráľovnej Viktórie, ktorý sa pod tlakom spoločnosti musel premenovať na lorda Louisa Mountbattena. Juraj V. si uvedomoval nebezpečenstvo, ktoré hrozilo anglickému trónu, hlavne keď sa v impériu kladla otázka, ako chce vlastne vyhrať vojnu proti Nemecku, keď on sám je

Nemec. Otázka mena si naliehavo vyžadovala riešenie. Keď sa už z rodokmeňa nedali odstrániť nemecké korene, tak aspoň anglickým menom sa mohlo dať ľuďom na vedomie, že Juraj V. sa považoval za Angličana. Riešením bol až 17. júl 1917, keď kráľovská rada schválila nové meno anglickej dynastie – Windsor.

Možno by predstavy o rýchlej lokálnej vojne monarchom napokon vyšli, keby konflikt v roku 1914 bol len obmedzenou reakciou na politický atentát na následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este a v skutočnosti nie zámenkou, ktorej sa chytili, aby si usporiadali svoje nenaplnené mocensko-politické záujmy.

Aj keď európske veľmoci navonok hlásali politiku mieru, predsa však horúčkovo zbrojili a pripravovali sa na nový vojnový konflikt. Stačila im iba malá zámenka. Jej úlohu splnil politický atentát na následníka rakúsko-uhorského

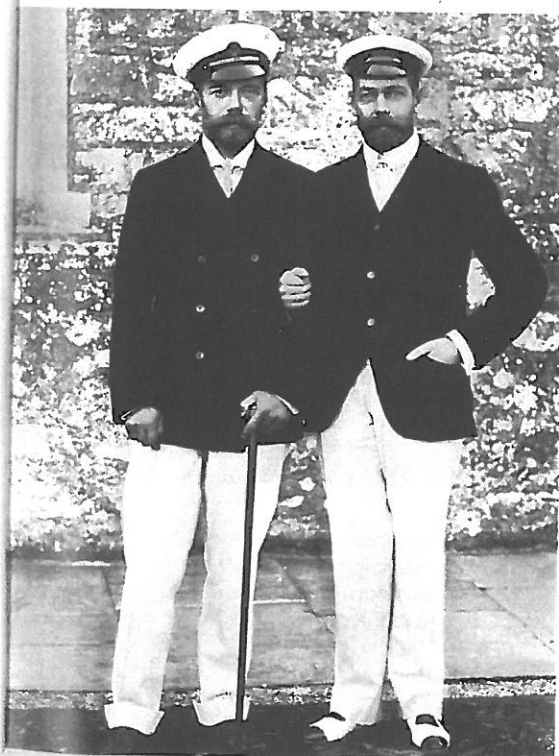
RUSKÝ CÁR MIKULÁŠ II. SO SVOJOU MANŽELKOU ALICOU HESSENSKO-DARMSTADTSKOU (KTORÁ PRIJALA RUSKÉ MENO ALEXANDRA FIODOROVNA; 1872 – 1918) V MOSKVE

trónu v Sarajeve. Prečo srbské politické organizácie spáchali atentát na človeka, ktorý chcel autonómne usporiadanie v rámci monarchie aj pre južných Slovanov? Ak

by sa totiž jeho plán v praxi uskutočnil, znamenalo by to vážnu prekážku pre zamýšľané zjednotenie balkánskych štátov na čele so Srbskom. O arcivojvodovi Františkovi

Ferdinandovi bolo známe, že vôbec nemal záujem na vojnovom konflikte a všetky jeho snahy sa zamerali na vyriešenie sporov so Srbskom mierovými rokovаниami. Takisto nemal v úmysle zatiahnuť ríšu do konfliktu s Ruskom a niekoľkokrát prorocky povedal, že vojna medzi Rakúsko-Uhorskom a Ruskom sa skončí buď zvrhnutím Romanovovcov, alebo zvrhnutím Habsburgovcov a možno obidvoch dynastií zároveň. Tento jeho názor sa ukázal byť veľmi prezieravý. Pôvodne plánovaná lokálna vojna Rakúsko-Uhorska so Srbskom počas pár dní prerástla do konfliktu obrovského rozsahu. Ten nakoniec priniesol zánik všetkých troch veľkých európskych monarchií.

RUSKÝ CÁR MIKULÁŠ II. (VĽAVO) A BRITSKÝ KRÁľ JURAJ V. (1865 – 1936), JEHO BRATRANEC, V ROKU 1915 V ANGLICKU

Nenávratná Krásna epocha

Hektické obdobie neustálych konfliktov na Balkáne a súperenie veľmocí v koloniálnom svete koncom 19. a začiatkom 20. storočia vstúpilo do histórie pod názvom *Belle Époque* spolu s krásnou ozdobnou secesiou. Tento originálny umelecký smer s maliarstvom, sochárstvom, architektúrou a životným štýlom spájal európske metropoly Paríž, Viedeň a Praha. Belle Époque, v doslovnom preklade Krásna epocha, bola obdobie plné radosti, veselosti, kultu krásy a užívaní si života. Centrom tejto životnej extázy bol Paríž so svojimi kabaretní, umelcami na vrchu Montmartre, módou, šampanským a čiernym kaviárom. Bola to práve kombinácia šampanského a kaviáru, ktorá začala symbolizovať luxus a noblesu, čo platí až dodnes.

Bezstarostné obdobie Belle Époque vyvrcholilo pred 1. svetovou vojnou a dobové záznamy hovoria o tom, že ľudia si nechceli pripustiť nebezpečenstvo vojnového konfliktu a uprednostňovali život na vysokej nohe, zatiaľ čo katastrofa sa neúprosne blížila.

Predzvesťou konca Krásnej epochy, ktorá sa už nikdy nemala vrátiť, bola aj zmena, dotýkajúca sa nového postavenia žien v spoločnosti. Secesná žena bola ako vyparadená bábika, ktorá slúžila na ozdobu muža a bola symbolom jeho úspechu. V prvom roku vojny, keď väčšina mužov narukovala a odišla na front, to boli práve ženy, ktoré ich museli nahraďovať v takých sférach, ako bola práca v továrňach na výrobu zbraní a munície, začali jazdiť na autách a vykonávali funkciu ošetrovateliek v nemocniciach a vo vojenských lazaretach na fronte. Všetky tieto náročné práce si vyžadovali neustály pohyb, rýchlosť a obratnosť. Štandardné oblečenie tej doby bolo síce krásne, ale v tejto novej a dôležitej činnosti im bránilo. Aj napriek spoločenským normám teda začali siahnuť po jednoduchých šatách z ľahkých, lacných a vzdušných materiálov, ktoré vo svojich obchodoch ponúkala dovtedy neznáma návrhárka Coco Chanel. Revolučná zmena v obliekaní žien v prvom roku vojny im priniesla vnútorné oslobodenie a emancipáciu, ktoré boli náznakom budúcich prevratných zmien.

